

sonnets thematically. The language of the analyzed sonnets represents the typical features of a contemporary sonnet (usage of clichés, phrasal verbs, puns, epithets, everyday language) in contrast to the elevated language style of a traditional sonnet. Consequently, Peter Norman's sonnets reveal stability and dynamism of a sonnet form and its ability to evolve and adapt to the flow of time.

Key words: *sonnet, literature, linguocultural aspect, linguostylistic aspect, Peter Norman, William Blake.*

УДК 811.111'42:791

Т. Г. Лук'янець

КІНОПРИЙОМИ І КІНОТЕХНІКИ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ: СЕМІОТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ВЕРБАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

У статті переосмислено кіноприйоми й кінотехніки з позицій мультимодальної когнітивної поетики як відповідні художньо-композиційні прийоми з співвідносним функціональним наповненням. Встановлено, однак, що в художніх текстах вони підлягають інтерсеміотичній трансформації, коли внаслідок словесно-графічного перетворення і вербального втілення створюють візуальний чи інший сенсорний образ.

Ключові слова: *інтерсеміотична трансформація, кіноприйоми, кінотехніки, художньо-композиційні прийоми.*

Постановка проблеми. Література, з одного боку, та кінематограф, з іншого, є одними з найбільш контактних видів мистецтв, які легко вступають як у процес безпосередньої взаємодії, коли художній і кінотексти містять у собі елементи одне одного, так і в процес взаємного впливу, коли засоби художньої виразності чи кінопоетики переосмислюються шляхом їхнього інтерсеміотичного перекодування у текстах літератури та їхніх екранізаціях. Виявлення точок перетину мистецтва слова й кінематографа є актуальним завданням для сучасних філологів та кінематографістів, виконання якого можливе шляхом вивчення досвіду адаптації у художньому тексті різноманітних кіноприйомів і кінотехнік.

Аналіз останніх досліджень. З огляду на поширення практики адаптації художніх текстів у кінематографічні існують численні дослідження, які виявляють, що в результаті взаємодії чи взаємовпливу цих текстів відбувається взаємне запозичення прийомів цих видів мистецтв [4, с. 101], зокрема, переосмислюється місце численних кіноприйомів і технік (як-от: технік монтажу, зміни планів, варіювання ракурсу зйомки чи зображення) в неоднорідній структурі художніх текстів. У цьому аспекті дослідження ґрунтуються на методологічних засадах мультимодальної когнітивної поетики (О. П. Воробйова, А. Gibbons, М. Freeman, N. Nørgaard) як сучасного відгалуження когнітивних студій художнього тексту (М. Тернер, J. Gavins, P. Stockwell) з урахуванням напрацювань інших мовознавчих напрямів, спрямованих на встановлення ролі вербальних і невербальних засобів у відтворенні процесу взаємодії людини з навколишнім світом у різних типах дискурсу (С. П. Денисова, О. М. Ільченко, Н. К. Кравченко, І. І. Морозова, І. І. Серякова, І. С. Шевченко, Т. І. Ямчинська). Тож численні дослідження інтерсеміотичних явищ, які утворюються на перетині літератури і кіно сприяють виникненню нової, міждисциплінарної парадигми.

Мета статті полягає у виявленні лінгвальних та інтерсеміотичних особливостей текстової реалізації кіноприймів і кінотехнік в художніх текстах та їхніх екранізаціях.

Виклад основного матеріалу. Кінематографічні тексти є мультимодальними за своєю природою. Вони дозволяють комбінувати ширший спектр семіотичних складників, аніж тексти одномодальні [2, с. 45] чи тексти із вбудованою модальністю, а реальність у кіно піддається цілком іншій семіотичній обробці [4, с. 131], ніж у художніх текстах, зокрема, візуалізації та озвучуванню.

Фільми складаються з різних за семіотичною природою компонентів [3, с. 135]. З-поміж гетерогенних складників кінотекстів виокремлюють вербальні (усне мовлення персонажів, письмовий текст у кадрі, голос за кадром, титри, субтитри) та невербальні, до яких належать візуальні (зоровий образ у динамічному й статичному зображенні), звукові (музика, звукові ефекти, просодичний компонент мовлення) і специфічно кінематографічні знакові фігури (монтаж, кадрування, план, колористичне рішення) [4, с. 48].

Для кінематографічних текстів характерна виключно *експліцитна інтермедіальність* [6, с. 43; 8, с. 252], яка означає наявність у фільмі множинності семіотичних кодів, представлених відкрито, на відміну відхудожніх текстів, де ці коди є прихованими.

Кіноприйоми та кінотехніки як елементи фільму створюються у поєднанні, передовсім, візуальних технік наближення чи віддалення, та укрупнення чи зменшення об'єкта в кадрі з кінотехніками кадрування і монтажу. Ці прийоми і техніки набувають особливого емотивного забарвлення, якщо супроводжуються аудіальним компонентом: голосом за кадром чи музикою (до уваги не береться німе кіно, в якому відсутні будь-які звуки) [6, с. 44]. При створенні кіноприймів сучасне покоління фільмів (маються на увазі 5-Д чи 7-Д фільми), окрім візуальних та аудіальних кодів, актуалізує тактильні (через бризки води, пориви вітру), нюхові (використання різних запахів) й/або кінестетичні (створення ефекту падіння, відчуття перебування в центрі подій шляхом використання циліндричного екрану) коди.

Якщо кінематографічний текст є екранізацією художнього, його створення передбачає застосування так званого *інтерсеміотичного перекладу* [8, с. 253], коли словесні знаки друкованого тексту трансформуються в одиниці несловесних знакових систем (візуальні, аудіальні й поведінкові коди). У такому разі говоримо про *похідну* (або ж *трансформаційну* [7]) *інтермедіальність* [1, с. 4], тобто міжсеміотичну транспозицію знаків у межах різних видів мистецтв [6, с. 48]. Так, словесні описові техніки, які застосовуються для відтворення кіноприймів у художніх текстах, замінюються в фільмі кіноприйомами монтажності, напливу, зміни точки зору із зовнішньої на внутрішню й навпаки [4, с. 58]. Наприклад, у кінотексті техніка крупного плану хоч і корелює із портретним описом персонажів чи художньою деталлю в художньому тексті, однак не є тотожним йому [3, с. 110], адже семіотично трансформується через наповнення кадру рухами, діями, мовленням і звуками.

Інтегрована (або ж *формальна* [6]) *інтермедіальність* кінематографічного дискурсу виявляється за адаптивної ролі фільму стосовно художнього тексту [1, с. 7], коли під час екранізації похідний текст зберігає вербальні засоби художньої виразності оригінального тексту, хоч і збагачується елементами інших семіотичних систем. Зокрема, кадр крупним планом може поєднувати в собі зображення персонажа та його репліки, взяті з первинного художнього тексту. Тоді вербальні складники крупного плану функціонують паралельно із суто кінематографічними прийомами кадрування і монтажності.

Власне художні тексти є друкованими прозовими творами, які з позиції семіотики [1, с. 7] розглядаються як система графічних знаків (мовних, пунктуаційних, цифрових тощо), тобто такої знакової послідовності, що існує у просторовій площині друкованого видання чи аналогічного йому електронного варіанту книги. Відтак відтворення авторського задуму в цих текстах, з одного боку, відбувається за допомогою вербальних засобів: тексту художнього твору та його метатексту (посилань, коментарів, ремарок) [5, с. 45]. З іншого боку, існують і невербальні складники художнього друкованого тексту – його графічні (ілюстрації, малюнки), поліграфічні (дизайн обкладинки, текстура паперу), метатекстові (композиційне оформлення) параметри [7]. У такому розумінні будь-який текст розглядається як мультимодальний.

Сучасне тлумачення художніх текстів як мультимодальних [4, с. 63] передбачає, що у межах цих текстів породження смислів одночасно відбувається не лише за допомогою словесного, але й інших безпосередньо репрезентованих чи словесно опосередкованих семіотичних кодів (візуального, аудіального, кінестетичного, графічного тощо). Ці тексти є сукупністю одиниць різних знакових систем, хоч кожен з них виступає єдиним структурним, смисловим та функціональним цілим. Йдеться не лише про власне візуальність художнього тексту [2, с. 43], коли вербальна інформація в тексті доповнюється візуальними феноменами (фотографіями, картинами тощо), а й про словесну візуалізацію, тобто художній деталізований опис об'єктів у тексті, що створює уявний візуальний об'ємний образ художньої дійсності.

Тож, розрізняють *експліцитну* [1, с. 5] й *імпліцитну*, тобто *вбудовану* або ж *синтетичну* інтермедіальність [7] чи мультимодальність [1] художніх творів, коли в друкованих текстах візуальний чи інший сенсорний образ зазнає словесно-графічного перетворення і втілюється вербально. Ця властивість художніх текстів означає наявність множинності семіотичних кодів, прихованих у тканині тексту. Серед іншого (актуалізації чуттєвих художніх образів та сенсорних мотивів), вона проявляється при використанні в художніх текстах технік репрезентації, характерних для інших видів мистецтв, зокрема й кінематографа.

Художній або художньо-композиційний прийом як корелят кіноприйому (наприклад, ефект крупного плану співвідносний з відповідним кінематографічним прийомом) спрацьовує в художніх текстах не лише тоді, коли за його допомогою обіграються зміни масштабу та ступеня наближення зображеного об'єкта, але й тоді, коли він стає елементом візуальної іконічності, тобто словесної чи графічної імітації референта [8, с. 252]. Тож, кіноприйом крупного плану не тільки включається у вбудований у художній текст візуальний код, який репрезентує наближений до читача, оповідача чи іншого персонажа об'єкт художньої дійсності, але й є маніфестацією створеного словесним описом простору із вербалізованою деталізацією зображеного об'єкта в ньому.

Просторові описові техніки (просторово-часова фокалізація [3, с. 104], словесно-голографічне моделювання художнього простору [3, с. 47], вербалізація геометричної перспективи зображення [3, с. 128]) актуалізують оптичний модус сприйняття через відображення форми, величини, розташування об'єкта в площині художнього тексту та визначення напряму огляду, у якому цей об'єкт споглядається іншим персонажем чи уявним читачем тексту.

На противагу структурно-композиційній природі мультимодальності кіноприйомів і кінотехнік у кінематографі як певної монтажної комбінації послідовних кадрів з різним наповненням [4, с. 132], мультимодальність відповідних художньо-композиційних прийомів проявляється в деталізованому описі різномірних ознак об'єкта з огляду на сенсорний характер сприйняття людиною предметів дійсності.

Зважаючи на те, що в природньому середовищі відображення окремих властивостей явищ відбувається за їхньої безпосередньої дії на органи чуттів людини, актуалізація цих відчуттів у тексті завдяки деталізованому опису об'єкта дозволяє створити полікодовий сенсорний образ, який поєднує в собі потенціальні візуальні, аудіальні, тактильні, нюхові, смакові, кінестетичні й/або інші коди. До того ж, похідним з кінематографу художнім прийомам властива особлива змістовна та емоційна наповненість, яка підсилюється шляхом активізації різноманітних ознак об'єкта через відношення між знаками різної субстанції [2, с. 43]. Зокрема, новоутворений художньо-композиційний прийом опису персонажа крупним планом виступає як когнітивно-семіотичне утворення, полікодові складники якого зазнають вербальної трансформації у структурі художнього тексту, внаслідок чого різні режими вираження значення проектується на один канал сприйняття – зоровий, а вбудовані в художній текст вербальні вияви різноманітних сенсорних кодів створюють цілісний *перцептивний образ* [2, с. 46] описаного об'єкта.

Висновки. Таким чином, сучасне трактування художніх і кінематографічних текстів як мультимодальних є підґрунтям дослідження кіноприйомів і кінетехнік та відповідних художньо-композиційних прийомів у цих текстах як когнітивно-семіотичного утворення в негомогенній структурі експліцитно чи приховано мультимодальних текстів. З огляду на те, що похідні художньо-композиційні прийоми створюються не лише словесними, але й іншими семіотичними кодами, осмислення й інтерпретація цих прийомів відбувається на перетині двох модусів їхнього формування та функціонування, а саме, суто текстового та кінематографічного.

Список використаної літератури

1. Воробйова О. П. Смак "Шоколаду" : інтермедіальність й емоційний резонанс / О. П. Воробйова // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія : Філологія. – 2012. – Т. 15, № 1. – С. 5–11 ; Vorobiova O. P. Smak "Shokoladu" : intermedialnist y emotsiinyi rezonans / O. P. Vorobiova // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho linhvistychnoho universytetu. Seriiia : Filolohiia. – 2012. – Т. 15, № 1. – С. 5–11.
2. Сонин А. Г. Общепсихологические и когнитивные механизмы понимания мультимедийных текстов / А. Г. Сонин // Вопросы психолінгвістики. – 2003. – № 1. – С. 43–56 ; Sonin A. G. Obshchepsikhologicheskie i kognitivnye mekhanizmy ponimaniya multimediynykh tekstov / A. G. Sonin // Voprosy psikholingvistiki. – 2003. – № 1. – С. 43–56.
3. Чахирьян Г. П. Изобразительный мир экрана / Г. П. Чахирьян. – Москва : Искусство, 1977. – 255 с. ; Chakhiryann G. P. Izobrazitelnyy mir ekrana / G. P. Chakhiryann. – Moskva : Iskusstvo, 1977. – 255 s.
4. Bateman J. Multimodal Film Analysis : How Films Mean / J. Bateman, K.–H. Schmidt. – London : Routledge, 2011. – 338 p.
5. Interdisciplinary Perspectives on Multimodality : Theory and Practice : Proceedings of the Third International Conference on Multimodality / ed. by A. Baldry and E. Montagna. – Campobasso : Palladino, 2007. – 387 p.
6. Rajewsky I. O. Intermediality, intertextuality and remediation : A literary perspective on intermediality / I. O. Rajewsky // Intermédialités. – 2005. – № 6. – P. 43–64.
7. Schröter J. Discourses and models of intermediality [Electronic Resource] / J. Schröter // CLCWeb : Comparative Literature and Culture. – 2011. – Vol. 13, № 3. – Mode of access : <http://dx.doi.org/10.7771/1481-4374.1790>
8. Wolf W. Intermediality / W. Wolf // Routledge Encyclopedia of Narrative Theory / ed. by D. Herman, M. Jahn, M.–L. Ryan. – London : Routledge, 2005. – P. 252–256.

T. H. Lukianets

**CINEMATIC TECHNIQUES IN A LITERARY TEXT:
SEMIOTIC BASIS OF VERBAL TRANSFORMATION**

This paper examines the cinematic techniques realized in a literary text. We have differentiated the notion of cinematic techniques in cinematography and its correlative term in cognitive and poetic interpretation, and then further contrasted them to portrait description or filming as well as to literary detail. With regard to different scientific approaches we have presented generalized definition of derivative literary detail as a cognitive and semiotic construct integrated in inhomogeneous structure of literary and cinematic texts.

If the cinematographic text is the adaptation of a literary text, its creation implies the use of the so-called inter-semiotic translation, when verbal signs of the printed text are transformed into non-verbal signs (visual, auditory and behavioral codes). In this case we are talking about the derivative (or transformational) intermediality, i.e. the inter-semiotic transformation of signs within different kinds of art.

Thus, verbal descriptive techniques used to reproduce cinematic techniques in literary texts, in the films are replaced by film editing techniques that include continuity editing, change of focus, eye-line matching with an extreme close-up and an extreme long shot. Although many cinematic techniques correlate with the portrait description of characters or artistic detail in the literary text, they are not identical, as far as they are semiotically transformed throughout the film with the help of movements, actions, speech and sounds.

In a literary text, however, spatial descriptive techniques (spatial and temporal focalization, verbal and holographic modeling of space in the text, verbalization of the geometric perspective in the object description) represent the optical mode of text perception. It is done when there is the verbalization of how the form, the size, the location of the object are described in the flow of the literary text, as well as description of this object by another character or imaginary reader of the text.

Taking into account the fact that verbal descriptive techniques, derivative from cinematography, are created not only by verbal, but also by other semiotic codes, the comprehension and interpretation of these techniques is possible when the two modes of their formation and functioning interfere, namely, textual and cinematic ones.

Key words: *inter-semiotic transformation, cinematic techniques, verbal descriptive techniques, artistic detail.*

УДК [821.111Грін: 821.161.2 Шкляр]–311.3.091

Н. І. Назаренко

М. І. Івахненко

**СПІЛЬНЕ ТА ВІДМІННЕ В РОМАНАХ
«ТИХИЙ АМЕРИКАНЕЦЬ» Г. ГРІНА ТА «ЕЛЕМЕНТАЛ» В. ШКЛЯРА**

Статтю присвячено вивченню художньої проєкції колоніальної політики як соціального, історичного та літературного феномену, представленого в романах українського письменника В. Шкляра й англійського прозаїка Г. Гріна, що дає змогу простежити типологічні збіги та відмінності в цих творах. Виділено стрижневу проблему творів обох письменників: тема національної ідентичності країн, які здобули